

Het oudste huis van Meijel: pastorie of kapelanie?

Aan Kalisstraat 1-3 staat het oudste huis van Meijel, het enige huis als rijksmonument in dit dorp. Links op de voorgevel vermeldt een bord: 'de Kapelanie Kado artikelen, Nepalese Sieraden, Bloemen & planten'. Tot 1912 was dit pand de woning voor pastoors en kapelaans van de Sint Nicolaaskerk. Overigens niet de eerste pastorie op die plek.

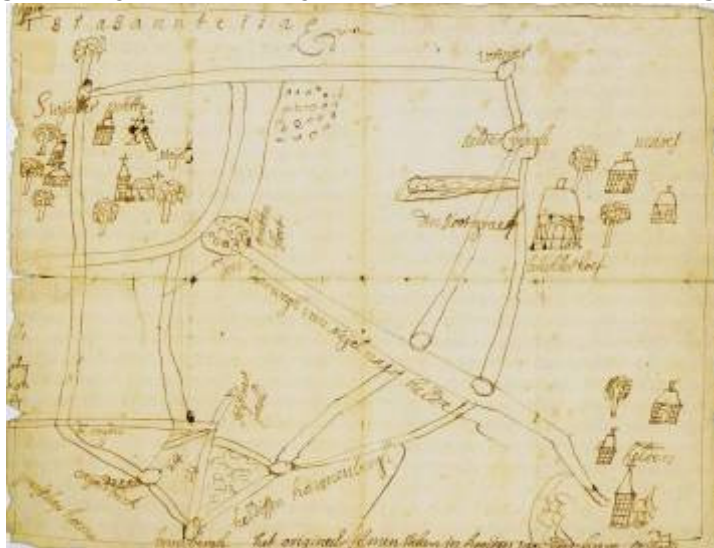
Zo schetste de kunstenaar en tekenleraar Hajenius in 1988 het pand aan de Kalisstraat 'Prikkebeen'

De Meijelse pastorie tussen 1608 en 1751

Pastoor Philip Froijens begon in 1608 het doopregister van Meijel. Hij woonde toen tegenover de Mariakapel op de driesprong Kalisstraat – Molenstraat – (Dorps)Straat en zes minuten lopen vanaf de kerk.¹ Dat is ook de plaats waar nu het oudste huis staat.

Pastoor Froijens gebruikte zijn pastorie niet alleen voor 'kerkelijke' zaken. Hij hield er ook de boeken bij van Antonetta van Assendelft vrouwe van Liessel, dame van Wittenhorst vrouwe van Asten en van 'graaf' Adolf van Millendonk heer van Meijel. Bovendien vergaderde hij er met schepenen, commissarissen uit Brabant en graafschap Horn en andere belangrijke personen. Tot zijn dood in 1643 'regelde' hij er de Meijelse zaken, van herbouw van de bierbrouwerij tot pleidooien voor de processen in verband met de grensstrijd tussen Meijel en Helden/Kessel, van ongeoorloofd turfsteken tot herstel van de banmolen. Hij bemoeide zich met alles wat in het dorp gebeurde of moest gebeuren.

Er is niets bekend van de gestalte van het pand of van de pastoor, maar wel is het kaartje bewaard gebleven, waarmee de pastoor tijdens processen wilde aangeven waar werkelijk de grens tussen Meijel en Helden lag.

Kaartje van pastoor Philip Froijens, in processen gebruikt om aan te tonen dat het grondgebied van Meijel liep tot bijna in het huidige Beringe (Beuckerhof)

Die pastorie mag mogelijk aan het begin van de zeventiende eeuw een stevig en ruim gebouw zijn geweest, aan het einde van die eeuw waren grote restauraties nodig. Pastoor Hendrik Sennen schreef in 1666 nog wel, dat hij een goed huis had met tuin, schuur en boomgaard, maar op 31 augustus 1688 kreeg pastoor Egbert van Loon van de deken van Weert toestemming om een stevig deel uit zijn 'pastoorsinkomen' te gebruiken voor dat herstel.² De kerk van Meijel had in voorgaande eeuwen van parochianen gelden ontvangen voor het jaarlijks lezen van heilige missen, de jaargetijden. Dat geld werd tegen rente uitgeleend en met de inkomsten van die rente werd de pastoor betaald. Door de kosten voor de reparatie werden de uitstaande gelden minder en kreeg de pastoor een lager inkomen. Daarom mocht hij voortaan wel zonder betaling in de pastorie wonen.

Ook in de achttiende eeuw moest de pastorie regelmatig grote onderhoudsbeurten ondergaan.

Pastoor Tilman Spee kreeg bij zijn aantreden in Meijel in 1707 van de bisschop toestemming om voor onderhoud 100 gulden (ca 45 euro) te nemen uit het bedrag dat Jan Peters Custers in 1704 aan de kerk had nagelaten en 100 gulden uit de nalatenschap van pastoor Egbert van Loon die in 1707 overleed. Pastoor Tilman Spee kon daardoor gaan wonen in een 'vrije en mooie woning'. Natuurlijk kreeg hij geen vergoeding (stipendium) meer voor de heilige missen die hij jaarlijks als jaargetijde moest lezen voor Jan Peters Custers en Egbert van Loon.

Peter van Straelen, de opvolger van pastoor Spee, kreeg toen hij in 1730 pastoor werd ook toestemming om zijn woning op te knappen, onder dezelfde voorwaarden, d.w.z. geen stipendium voor de jaargetijden en gratis wonen. Hij gebruikte 100 gulden uit de voor jaargetijden nagelaten gelden van de in 1713 overleden Petrus Gerats en 100 gulden van de in 1730 overleden pastoor Tilman Spee.³

De Meijelse pastorie in 1920

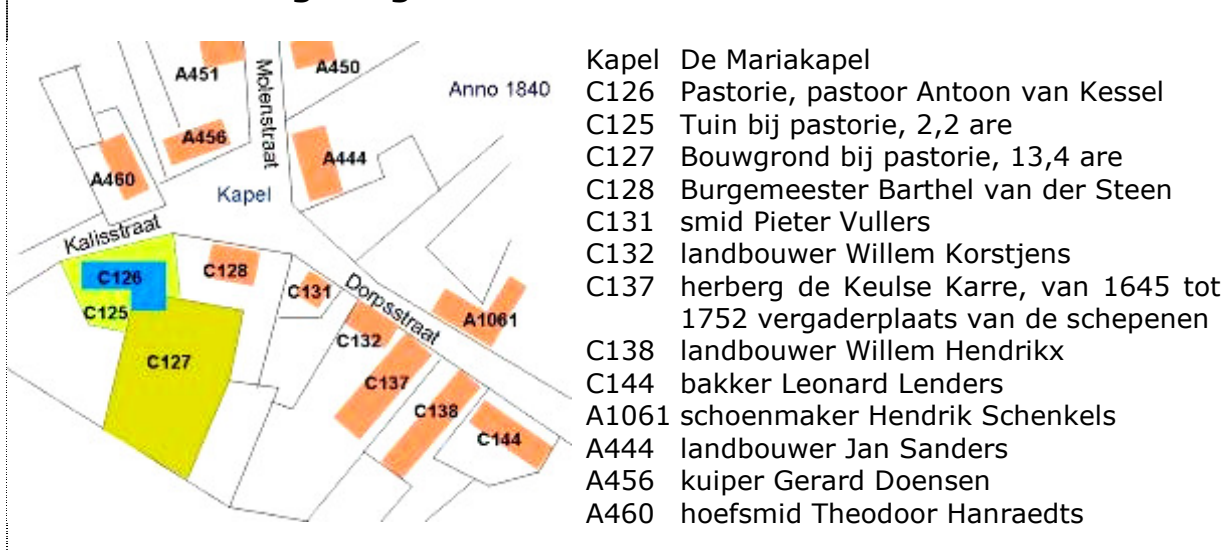
De Meijelse pastorie van 1751

Pastoor Peter van Straelen, die geen klager was en zich in Meijel als zeer gewaardeerde geestelijke voor de parochianen inzette, moest in 1750 echter ervaren dat het gebouw te oud was. Het stortte in en de pastoor schraapte, met toestemming van deken en bisschop, 300 pattacons bij elkaar, deels uit de gestichte jaargetijden deels uit eigen middelen. Daarmee kon in 1751 de pastorie helemaal opnieuw opgebouwd worden.

Pastoor Van Straelen schreef daarover in 1755: *'Ik heb een huis, maar met een jaarbetaling, want het ingestorte huis moest volledig gerestaureerd worden voor 300 pattacons en voor het onderhoud moet ik steeds zelf opkomen.'*⁴ Een pattacon had een waarde van 48 stuivers, dus bijna 2,5 gulden. Die waarden varieerden nogal, maar een goed paard kostte rond 1750 rond 40 pattacons. Voor het geld dat de herbouw van de pastorie gekost had zou men toen ongeveer zeven goede paarden hebben kunnen kopen.

Van dit gebouw uit 1751 is de plaats nauwkeurig te bepalen door de kadasterkaart van 1843.

Pastorie en omgeving in 1843

Die pastorie was gedeeltelijk het gebouw dat nu nog aan de Kalisstraat staat. In de pastorie woonde van ca 1751 tot ca 1758 ook kapelaan Hendrik Adriaan Mannay, omdat bij de kerk een nieuwe kapelanie gebouwd moest worden.

Het pand zag er anders uit dan nu. Links was het woonhuis en rechts was het koetshuis voor een rijtuig en twee paarden.

De pastorie en pastoor Frische

In 1764 kwam pastoor Jean Matthieu Frische in deze pastorie wonen, samen met zijn moeder Anna Schoenmakers. Pastoor Frische was op 2 april 1731 in Thorn geboren als zoon van de voormalige schout van Meijel Christiaan Cornelis Frische en hij was broer van de de Meijelse schout Jan Jacob Frische. Jan Jacob had aan de vrouwe van Meijel Maria Margaretha Louisa van Millendonk voorgesteld broer Jean Matthieu als pastoor aan te wijzen volgens het oude collatierecht.

Pastoor Frische had het niet gemakkelijk in Meijel. Hij was bazig, weinig tactisch en veeleisend. Bovendien had zijn voortdurend gebrek aan geld vervelende gevolgen voor de kas van de kerk, zodat al in 1774 een extra streng reglement voor de administratie van de gelden en goederen van kerk en armen opgesteld moest worden. Geen eigenschappen waar hij in Meijel vrienden mee maakte.

De Meijelse mensen probeerden hem dat op een pittige manier in 1771 duidelijk te maken. Tijdens de traditionele viering van het Sinterklaasfeest, met flink biergebruik, gooiden opgeschoten jongeren in de nacht van 5 op 6 december 1771 ruiten van de pastorie in. President-schepen Laurens van Bree en de schepenen Hendrik Goorts en Willem Linssen telden 15 stukgeslagen ruiten in de grote voorkamer, 'de zaelcaemer uijtkoemende op de Gemeene Straete'.

Pastoor Frische had er niet van geleerd en bleef van mening dat hij de belangrijkste man van het dorp was.

In 1780 liet pastoor weten dat de pastorie bouwvallig aan het worden was en dat hij zelf aan de restauratie wel 50 dukaten wilde bijdragen. Maar de administrateurs J. en F. Stercken, vertegenwoordigers van heer van Meijel, gebruikten het beschikbare geld liever voor de bouw van een bij voorbaat mislukte steenbakkerij op de Steenoven dan voor de opbouw van de pastorie.

In 1790 werd het nog beroerder. Er waren twee 'vijandige' kampen in Meijel. Dat van schout Arnold van der Steen die de hervormingen van keizer Jozef II van Oostenrijk toejuichte. Daardoor zouden onder meer de geestelijken minder macht krijgen, keizerlijke plakaten in de kerk voorgelezen moeten worden en de wereldlijke overheden meer invloed op de 'kerk' krijgen. En het kamp van pastoor Jean Frische die de keizer, heel zijn familie en schout Van der Steen tijdens de preken verketterde en hen naar de hel wenste. De schout moest volgens de pastoor opgepakt en opgehangen worden.

Pastoor Frische zou volgens overleveringen bij herbouwwerk in 1790 zelfs een schuilplaats in de kelder hebben laten maken die vanaf de zolder via een 'glijbaan' bereikbaar was. Bovendien zou hij tussen beneden en boven een vloer met kruipruimte hebben gemaakt.

De keldertrap en het keldergewelf uit 1790

Hij wilde ontsnappingsmogelijkheden voor het geval hij en zijn dienstmaagden in de pastorie zouden worden aangevallen door Meijelsen of door soldaten van Jozef II of door anderen.

Zekerheid over die glijbaan en dubbele vloer is in archieven niet te vinden. Maar de holte achter de golving rechts van de keldertrap heeft op de bovenverdieping een kleine opening, aan de onderkant is alles afgesloten.

De keldertrap met rechtsboven de golving waarachter een holle ruimte is.

Wel is bekend, dat pastoor op 24 maart 1789 aan de heer van Meijel Anne Emmanuel hertog van Croÿ vroeg om een renovatie van het pand, een bakoven achter het huis, gewelfde kelders onder de kamers rechts, een turfopslag en een washuis. Parochianen verweten hem dat hij die kelder alleen maar nodig had voor opslag van de wijn die hij kocht in Nederweert, terwijl veel Meijelsen aan de bedelstaf raakten door verhoogde belastingen en grote sterfte onder het vee. In 1790 werd het omvangrijke werk aan de pastorie uitgevoerd door aannemer M. Goovers en timmerman Mathieu Vossen, terwijl H. Gerits en Joseph Franssen de stenen leverden. Pierre Stercken uit Roggel mocht van scholtis Stercken hout voor de achterbouw leveren.⁵

Het plafond boven de schouw in de keuken uit 1790

Pastoor Frische maakte de afwerking van die verbouwingen niet mee. Die werkzaamheden waren immers nog niet klaar, toen de Meijelse timmerman Jan Sonnemans de schade aan ramen met 109 ruitjes en deuren moest herstellen voor 36 gulden Cleefs (het halve jaarsalaris van de toenmalige onderwijzer). Die waren vernield op 6 december 1790, toen 68 Meijelsen met gebruik van flink wat bier het Sint Nicolaasfeest vierden en schoten met kogels en hagel op de pastorie af vuurden. Het bier was overigens betaald door schout Van der Steen. Deuren, meubels, porselein en zilverwerk waren kapot, een dienstmaagd was half dood geslagen, eten en drinken werden verslonden. Pastoor en dienstmaagden verstopten zich in een hoekje en werden 's nachts om half drie gered door Baron de Bock. Zij vluchtten 7 december 1790 naar Helden, waar ze onderdak kregen bij de weduwe Gommans, nicht van de Meijelse ontvanger Willibrord Pluym. Schout Van der Steen richtte op 13 december 1790 een groot feest aan omdat Meijel verlost was van de pastoor-despoot.⁶

In de achtermuur aan de huidige Pastoor Frischestraat bevindt zich een eigenaardig nisje met beeldje, waarvan het ontstaansjaar niet bekend is. De Meijelse gemeente- en kerkpatroon Sint Nicolaas staat bij een kuipje waarin maar twee 'jongeren' zitten in plaats van de traditionele drie. De sint staat er ook zonder zijn staf.

De oude klok van pastoor Frische

Toen pastoor Frische dankzij bisschop en deken na twee jaar weer in Meijel mocht wonen, schreef hij op 25 mei 1792: *'men hoeft waarlijk geen bouwman te zijn om te zien, dat de geut van de achterbouw niet en doogen'* en dat *'de pastorie nog meer gepresen zoude zijn worden waert dat UE deselve volgens plan getimmert hadde, wat die ondugticheijt of die overstromijnghe der pastorie veroorzaakt heeft'*. Met andere woorden: de goten van de achterbouw deugden niet, er was niet volgens afgesproken plan gewerkt en er stond steeds water in de pastorie. Bovendien klaagde de pastoor, dat er geen water in de nieuwe put kwam.

In 1798 moest pastoor Frische weer vluchten uit zijn pastorie. Hij dreigde gevangen genomen te worden door de Fransen. Hij verbleef een jaar in het Staatse Neerkant waar hij op de Schans dichtbij Meijel een strokerk liet bouwen, zodat de parochianen toch hun kerkdiensten konden houden.⁷

Schetsmatige weergave van de vermoedelijke uiterlijke veranderingen van de 'pastorie'	
	<p>In 1751 heeft de pastorie er ongeveer zo uitgezien, maar met meer dan honderd raampjes. Links was het woonhuis met 'zaelcaemer' en rechts was het koetshuis.</p>
	<p>In 1790 werd de verbouwing voltooid van het woongedeelte met kamers boven en een gewelfde kelder.</p>
	<p>In 1919 werd van het koetshuis rechts een woning gemaakt.</p>

In 1856 werd de Meijelse pastorie de Meijelse kapelanie

In 1856 voltooide de aannemer voor 4.683 gulden (ca 2.125 euro) de grote nieuwe kapelanie aan de Schoolstraat. Pastoor Antoon van Kessel vond dat nieuwe pand veel grootser en beter voor een pastoor dan zijn woning aan de Kalisstraat. Hij verhuisde naar de Schoolstraat en kapelaan Peter Clevers moest met zijn dienstmaagd Margaretha Snellen aan de Kalisstraat gaan wonen. Toen Peter Clevers in 1877 pastoor werd

verhuisde hij naar de Schoolstraat en kwamen aan de Kalisstraat wonen de kapelaans Joannes Jeuken (1877-1887), Leonard Broens (1887-1894), Hendrik Greymans (1894-1899), Martin Verbeek (1899-1905), Joseph Janssen (1905-1908) en Pieter Baeten (1908-1912).

Links het grote gebouw dat in 1856 gebouwd was als kapelanie aan de Schoolstraat en dat op 25 september 1944 gelijk met de kerk verwoest werd.

In 1878 werd het pand in de Kalisstraat weer stevig onder handen genomen: de dakpannen werden vernieuwd, de oude lindebomen aan de voorzijde werden verwijderd, de gevels werden bezet met cement, 'verver' Van Dijk verrichtte grondig verwerk, geprofileerde paneeldeuren met architraven werden binnen geplaatst en er kwam een trap met balusters (mooi bewerkte spijlen). Om de tuin kwam een stevige heg met rietvlechtwerk.

Na 1912 geen pastoor of kapelaan meer aan de Kalisstraat

In 1912 kocht het kerkbestuur van de weduwe Goossens-Venmans een rentenierswoning met schuur aan de Kerkstraat. Die woning werd tot 1938 de nieuwe pastorie en de schuur zou in 1938 omgebouwd worden tot patronaat. Toen verhuisde de kapelaan naar het pand in de Schoolstraat en kwam de oude pastorie leeg te staan.

Op 27 februari 1912 besloot het kerkbestuur de pastorie-kapelanie aan de Kalisstraat te verkopen aan de meest biedende. Dat was gemeenteontvanger Hendrik van Dooren, die op de plaats van de noodkerk (nu beugelbaan) aan de Kerkstraat een boekhandel had met antieke boeken. Hij kocht het pand voor 2300 gulden en het kerkbestuur kon vervolgens een brede dreef aanleggen van Kerkstraat naar klooster en meisjesschool.

Hendrik van Dooren en zijn vrouw Helena Raemaekers woonden er met hun dochter Maria van Dooren, toen hoofdmeester Jan Willem Linssen in 1913 een nieuwe woonruimte zocht. Linssen was in 1913 burgemeester van Meijel geworden en mocht niet blijven wonen in de onderwijzerswoning die in 1896 voor hem gebouwd was (nu Prins Bernhardstraat 3). Linssen, getrouwd met Ursula Raemaekers, ging bij zijn schoonzus en – broer wonen aan de Kalisstraat en werkte vanuit dat pand als burgemeester en kassier van de Boerenleenbank.

In 1919 werd het pand verbeterd en vergroot door enige bouwvallige muren te vervangen en door van het koetshuis een woning te maken.

In die woning overleden Hendrik van Dooren in 1918 en Jan Willem Linssen in 1922.

Toen kwam de voormalige molenaar en armenmeester Lambert Janssen, na zijn huwelijk met weduwe Helena Raemaekers op 21 augustus 1922, bij de dames wonen.

Als weldoeners en familieleden boden zij er pater Piet Willems uit China in 1924 een warm vakantieadres.

In 1924: Lambert Janssen, Maria van Dooren en Helena Raemaekers met pater Piet Willems achter het pand aan Kalisstraat 1-3

Na 1945: het rijksmonument als woning, galerij en winkel

Vanaf 1926 vocht Maria van Dooren ervoor om het pand op de voorlopige lijst van Nederlandse Monumenten te krijgen, vanwege de ouderdom van het gebouw en de bijzondere geschiedenis. Dat lukte haar en bij de vaststelling van de lijst van Rijksmonumenten (1968-1977) werd 'De Kapelanie' als enige woning in Meijel opgenomen, naast de Sint-Willibrordusput met grenssteen en de Sint Nicolaaskerk als 'vanwege-monument'. Nadat zij als mevrouw Merkelbach-van Dooren op 17 september 1935 vertrokken was naar Lieshout werd het pand bewoond door onder meer de families P.J. Joosten, H. Oomen en A.J. Popelier.

In 1974 opende de nog jonge schilder en tekenaar Bert Wansink er zijn galerie Khar'ma. Hij richtte zich in die periode vooral op landschappen, vogels en surrealistische werk, dat niet voor iedereen gemakkelijk toegankelijk was. In 1978 vertrok Wansink uit Meijel, onder andere naar Roermond en vanaf 2005 naar Maastricht.

In 1975 werd het pand voorzien van een witte vochtwerende coating en van luiken voor de ramen.

Vervolgens was er tot 1988 de boetiek van Miep Bruch-Nieweg met antiek en kleding, nu Steenoven 12.

Een paar jaar was er een bloemenwinkel.

Vanaf 1990 is het pand van Anoeska de Bekker, die sinds enige jaren in 'de Kapelanie' een kunstig ingerichte winkel heeft met 'Kado artikelen, Nepalese Sieraden, Bloemen & planten'.

henk willems

- ¹ Dülmen particulier archief, Archieven van de Hertogen de Croÿ, inv.nr.4029, Correspondentie en aantekeningen van pastoor Philips Froijens, notities 1620-1643
- ² RHCLimburg Maastricht, archieven van het oude bisdom Roermond, achief dekenaat Weert, oud port. 79, Jaargetijden van parochie Sint Nicolaas Meijel, registers 1722 en 1755.
- ³ idem, oud port. 77, toegangsnr 14.A002A, Aantekeningen bij visitatieverslagen en jaargetijden
- ⁴ idem, oud port. 129 nr 7, Visitatieverslag 1755
- ⁵ Dülmen particulier archief, Archieven van de Hertogen de Croÿ, inv.nr.4036, Papieren van J. en F. Stercken, vader en zoon, administrateurs en ontvangers namens de heer van Meijel
- ⁶ idem, inv.nr.4030, Opstand van de inwoners van Meijel tegen de pastoor 1790-1791
- ⁷ Habets Jos, Geschiedenis van het tegenwoordige bisdom Roermond en de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan, (Roermond 1875-1927)